Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող ***Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի*** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте ***Электронной библиотеки Арцаха***, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха** (ОМУСА), размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - ***Artsakh E-Library*** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: http://artsakhlib.am/
E-mail: info@artsakhlib.am
Facebook: https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/
ВКонтакте: https://vk.com/artsakhelibrary
Twitter: https://twitter.com/ArtsakhELibrary

80248

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ»
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ
1984

Ucak Lolo Uzatoch

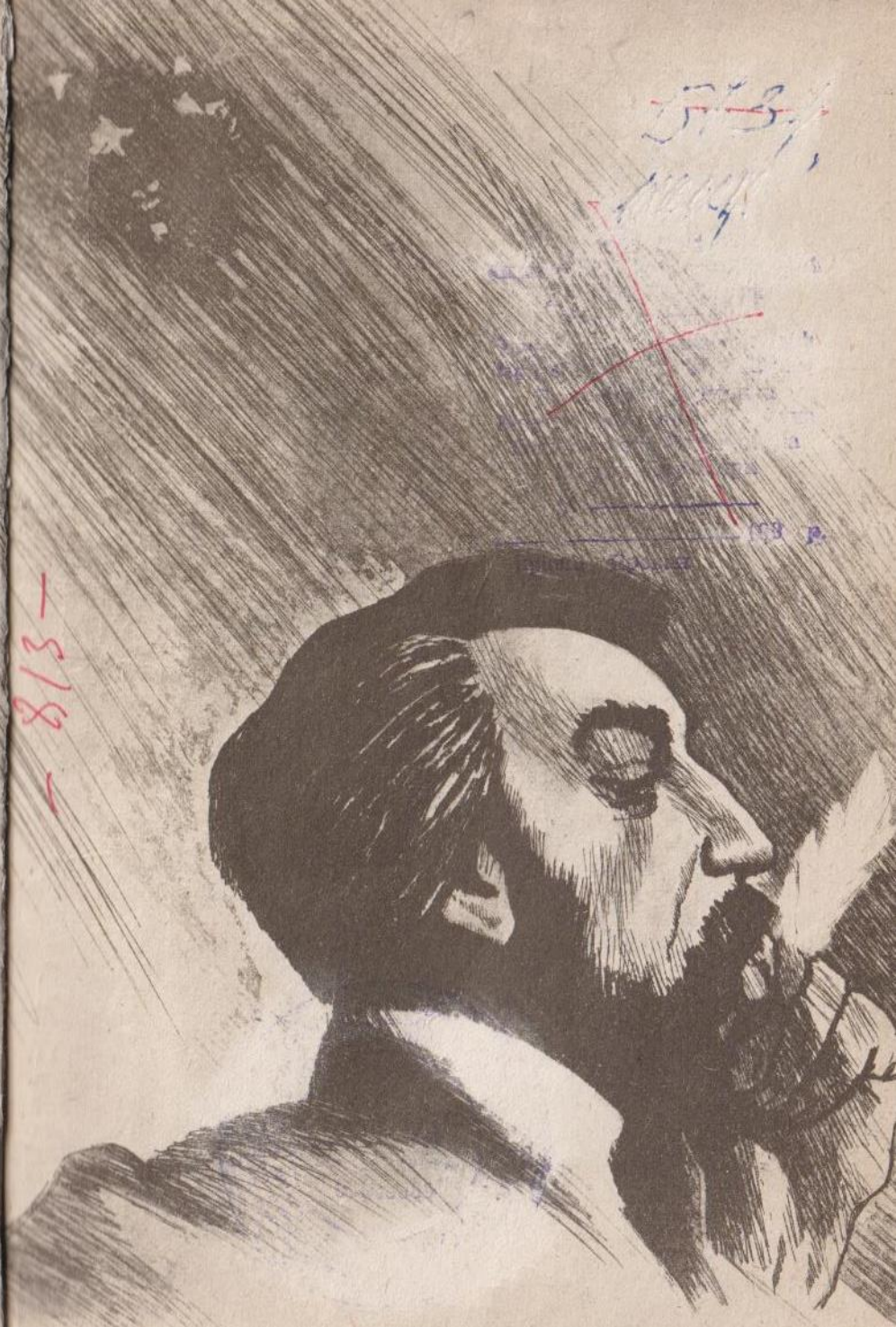

ԳՄԴ 84 Հ 1
Ի 755

84 Հ
Բա Ի 755

Իսահակյան, Ա.
Ի 755 Աբու-Լալա Մահարի: Պոեմ. Դպր. բարձր տարիքի համար/Նկ. Հ. Ա. Մամյան. — Եր.: Սովետ. գրող, 1984. — 72 էջ. 9 նկ.

Ականավոր բանաստեղծի համամարդկային այս պոեմը մի մեծ ընդվզում է ընդդեմ անարդարության, բռնատիրության ու ճնշման:

Ի $\frac{4803010000 \ (126)}{705 \ (01) \ 84}$ 186 «84» — S

ԳՄԴ 84 Հ 1
Ար 1

© «Սովետական գրող» հրատարակչություն, 1984, ձևավորման համար

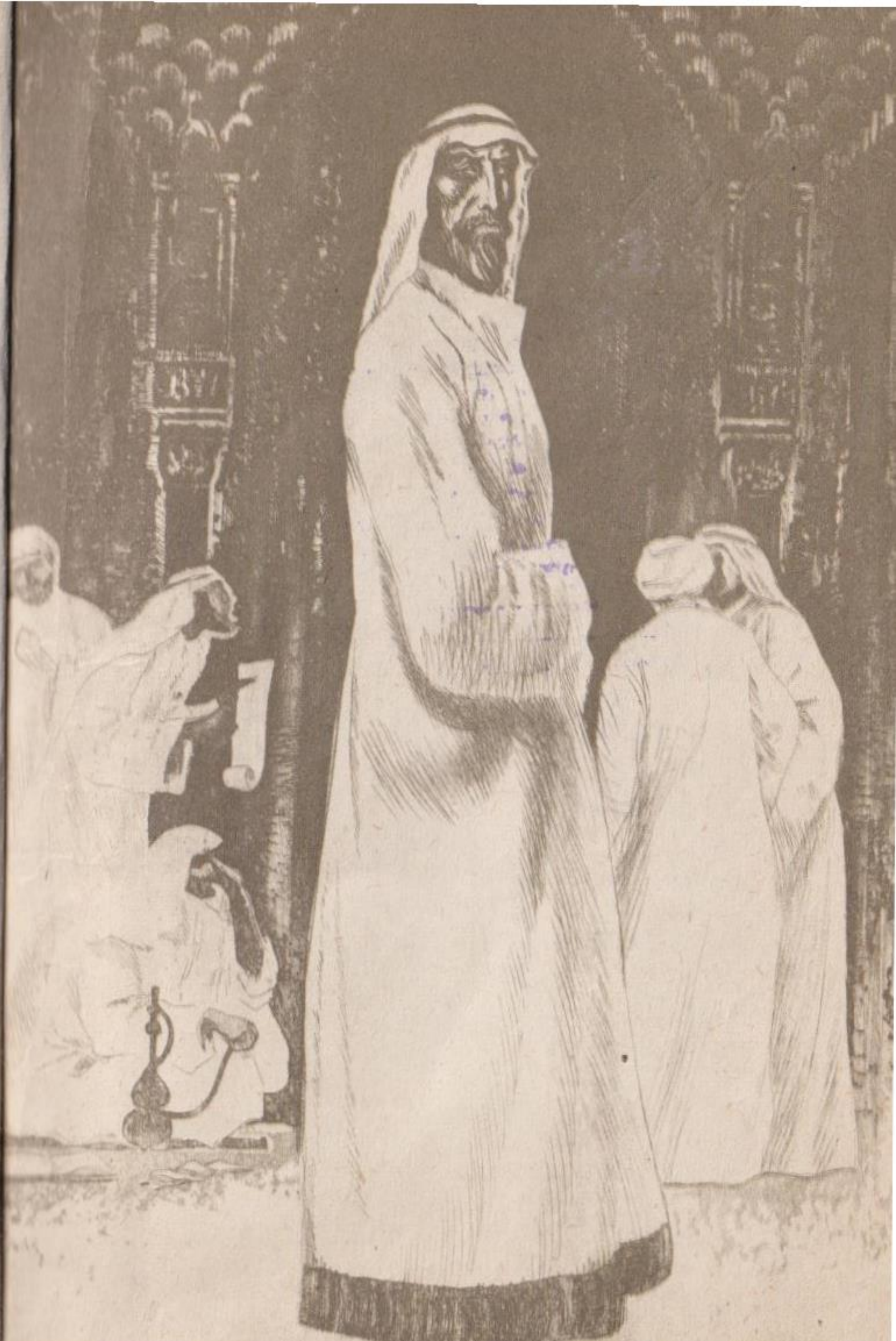

Աբու-Լալա Մահարին,
Հռչակավոր բանաստեղծը Բաղդադի,
Տասնյակ տարիներ ապրեց
Խալիֆաների հոյակապ քաղաքում,
Աշխրեց փառքի և վայելքի մեջ,
Հզորների և մեծատունների հետ սեղան նստեց,
Գիտունների և իմաստունների հետ վեճի մտավ,
Սիրեց և փորձեց ընկերներին,
Եղավ ուրիշ-ուրիշ ազգերի հայրենիքներում,
Տեսավ և դիտեց մարդկանց և օրենքները:
Եվ նրա խորաթափանց ոգին ճանաչեց մարդուն,
Ճանաչեց և խորագին ատեց մարդուն
Եվ նրա օրենքները:

Եվ որովհետև չուներ կին և երեխաներ,
Բոլոր իր հարստությունը բաժանեց աղքատներին,
Առավ իր ուղտերի փոքրիկ քարավանը՝
պաշարով ու պարեհով,
Եվ մի գիշեր, երբ Բաղդադը քուն էր մտել
Տիգրիսի նոճիածածկ ափերի վրա,—
Գաղտնի հեռացավ քաղաքից...

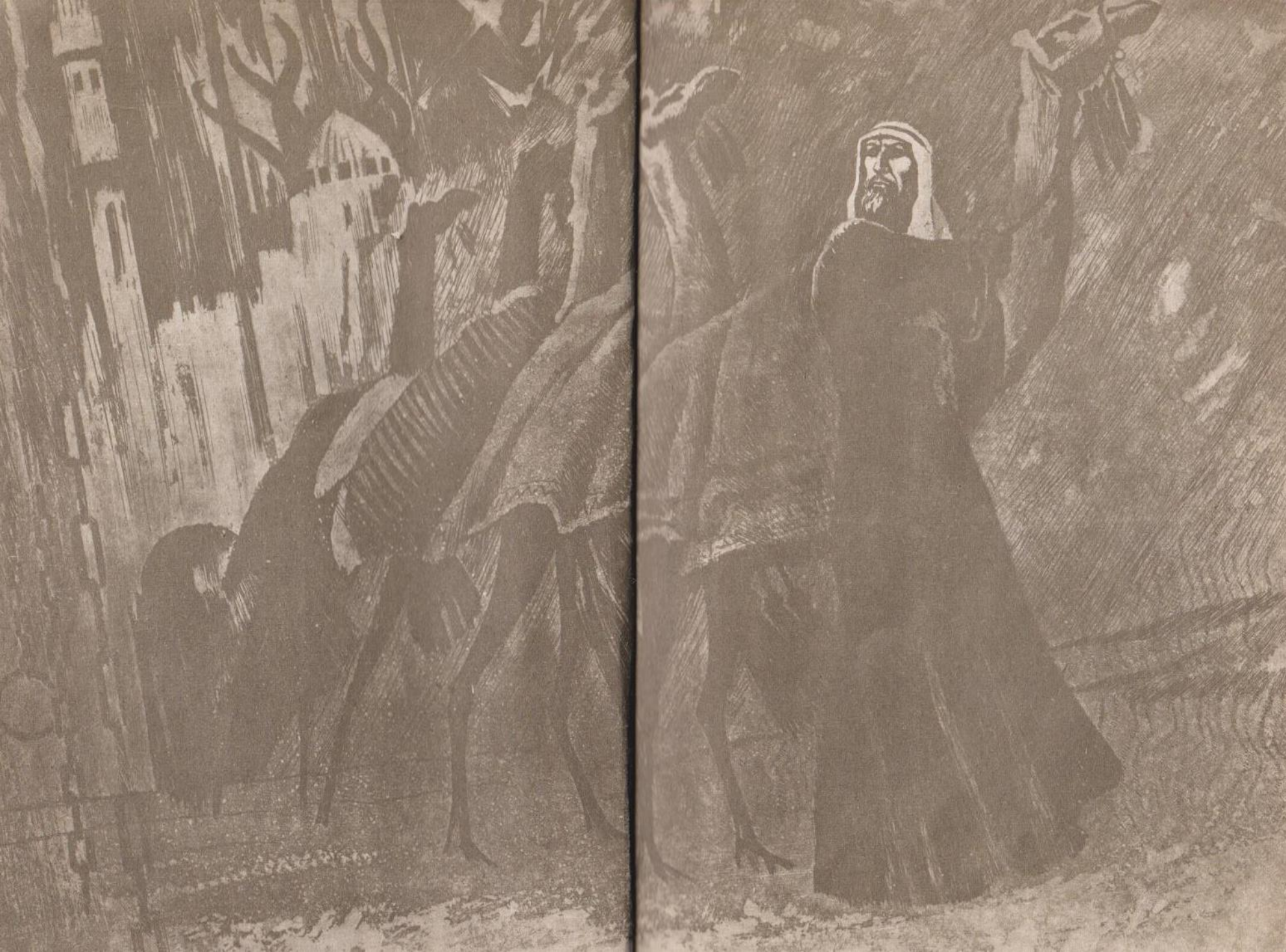

Եվ քարավանը Աբու-Լալայի՝
աղբյուրի նման մեղմ կարկաչելով՝
Քայլում էր հանգիստ, նիրհած գիշերով,
հնչուն զանգերի անուշ ղողանջով:

Հավասար քայլով չափում էր ճամփան
այն քարավանը ոլոր ու մոլոր,
Եվ ղողանջները ծորում քաղցրալուր՝
ողողում էին դաշտերը անդորր:

Մեղկ փափկության մեջ Բաղդադն էր նիրհում
ջենջաթի շքեղ, վառ երազներով,
Գյուլստաններում բլբուլն էր երգում
գազելներն անուշ՝ սիրո արցունքով:

Շատրվանները քրքջում էին
պայծառ ծիծաղով ադամանդեղեն,
Բույր ու համբույր էր խնկարկվում չորս կողմ
խալիֆաների քյոշքից լուսեղեն:

Գոհար աստղերի քարավանները
թափառում էին երկնի ճամփեքով.
Եվ ղողանջում էր ողջ երկինքն անհուն՝
աստղերի շքեղ, անշեջ դաշնակով:

Մեխակի բույրով հովն էր շշնջում
հեքիաթներն հազար ու մի գիշերվա,
Արմավն ու նոճին անուշ քնի մեջ
օրորվում էին ճամփեքի վրա:

Եվ քարավանը՝ օրոր ու շորոր,
զնգում էր առաջ ու ետ չէր նայում.
Անհայտ ուղին էր Աբու-Լալային
բյուր հրապույրով
կանչում, փայփայում:

— Գնա՛, միշտ գնա՛, իմ քարավանս,
և քայլի՛ր մինչև օրերիս վերջը,—
Այսպես էր խոսում իր սրտի խորքում
Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

Գնա՛ մենավոր վայրերը թափուր.
ազատ, կույս և սուրբ
զմրուխտյա հեռուն.
Դեպի արևը սլացիր անդուլ,
և սիրտս այրիր արևի սրտում:

Ա՛խ, մնաք բարև չեմ ասում ես ձեզ,
իմ հոր գերեզման, օրոցք մայրական,
Իմ հոգին հավերժ խռով է ձեզ հետ,
հայրենական հարկ,
հուշեր մանկական:

Ես շատ սիրեցի իմ ընկերներին
Եվ բոլոր մարդկանց
մոտիկ ու հեռուն,
Իժ դարձավ խայթող իմ սերը հիմա,
թույն-ատելությամբ սիրտըս է եռում:

Ատում եմ, ինչ որ սիրել եմ առաջ,
ինչ որ տեսել եմ մարդկային հոգում.
Մարդկային հոգում՝ զազիր ու նանիր՝
համրել եմ հազար
գարշանք ու նողկում:

Բայց ամենից շատ ատում եմ հազար
ու մեկերորդը՝ կեղծիքը հոգու,
Որ զարդարում է անմեղ սրբերի
լուսապսակով երեսը մարդու:

Մարդկային լեզու, դու որ երկնային
բույրով ու թույրով, շղարշով պայծառ
Ծածկում ես մարդու դժոխքը հոգու,
ոգե՞լ ես արդյոք ճշմարիտ մի բառ:

Իմ սեգ քարավան, գնա՛, մխրճվի՛ր
անապատի մեջ՝ վայրի ու բոցոտ,
Եվ իջևանիր այն պղնձացած,
շեկ ժայռերի տակ, գազանների մոտ:

Խփե՛մ վրանըս, օձ-կարիճների
բըների գլխին վրանըս խփեմ,
Այնտեղ բյուր անգամ ես ապահով եմ,
քան թե մարդկանց մոտ,
կեղծ ու ժպտադեմ:

Քան ընկերի մոտ, ա՛խ, որի կրծքին
դնում էի ես գլուխըս սիրով,
Կուրծքը ընկերի, որ շղարշում է
անդարձ կորստի անդունդը ստով:

Այնքան ժամանակ, որքան արևը
կայրե Սինայի սևարները վես,
Եվ անապատի դեղին շեղջերը
հորձանքներ կտան ալիքների պես,

Ես չեմ կամենա ողջունել մարդկանց,
նրանց սեղանից պատառ չեմ կտրի,
Գազանների մոտ հացի կնստեմ,
ողջույնը կառնեմ բորենիների:

Եվ գազանները թող ինձ հոշոտեն,
վայրագ հողմերը շաչեն ինձ վրա,
Եվ այսպես, մինչև օրերիս վերջը,
քարավանս անդարձ, գնա՛ ու գնա՛...—

Եվ վերջին անգամ Աբու Մահարին
ետ դարձավ նայեց
նիրհած Բաղդադին,
Գարշանքով շրջեց ճակատը կնճռոտ
և փարվեց ուղտի թավ պարանոցին:

Սիրով գուրգուրեց, ջերմ շրթունքներով
համբուրեց ուղտի աչքերը վճիտ.
Եվ թարթիչներից նրա կախվեցին
անգուսպ արցունքի երկու այրող շիթ:

Անուշ մրմունջով, ցիրհած դաշտերով
մեղմ օրորվում էր ձիգ քարավանը,
Գնում էր առաջ, դեպի անապատ,
անհայտ ափերը, կույս-հեռաստանը:

80248

Եվ ոլորվում էր այն քարավանը
սեգ արմավների շարքերի միջով,
Փոշի էր հանում, փոշու քարավան,
որ վարում էր լուռ՝
խորշակն հուր շնչով:

— Քայլի՛ր, քարավա՛ն, ի՞նչ ենք թողել մենք,
որ կարոտանքով
ցանկանք մեր դարձը,—
Այսպես էր խոսում իրեն սրտի հետ
Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

— Թողել ենք այնտեղ կի՞ն— աստվածային,
սե՞ր— երջանկություն,
անհուն երազա՞նք.—

Քայլի՛ր, կանգ մի՛ առ, թողել ենք միայն
շղթա ու կապանք,
կեղծիք ու պատրանք:

Եվ կինն ի՞նչ է որ... խորամանկ, խաբող,
առնախանձ մի սարդ,
հավերժ նաևրամիտ,
Որ հացդ է սիրում, համբույրի մեջ սուտ
և քո գրկի մեջ գրկում ուրիշին:

Խարխուլ մակույկով հանձնվի՛ր ծովին,
քան թե հավատա կնոջ երդումին.
Նա՝ կավատ, վարար, մի չքնաղ դժոխք,
նրա բերանով Իբլիսն է խոսում:

Դու երազել ես աստղը հեռավոր,
հրեշտակաթև շուշանն ըսպիտակ,
Որ քո վերքերին բալասան լինի,
ոսկեշող երազ կյանքի ցավի տակ,

Դու տենչացել ես լույս-ափերի մեջ
քեզ իրեն կանչող աղբյուրի երգին,
Եվ անմահության ցողն ես երազել
և անուշ լացել երկնային կրծքին,—

Բայց սերը կնոջ՝ տոչորված հոգուդ
աղ-ջուր է տալիս, որ միշտ ծարավնաս,
Հուր տարփանքի մեջ հաղթական կնոջ
մարմինը լիզես և չըհագենաս:

Ո՛հ, կնոջ մարմի՛ն, պագշոտ, օձեղեն,
դիվական անոթ ոճիրների չար,

Դո՛ւ, որ մսեղեն դառն հաճույքով
արևը հոգու դարձնում ես խավար:

Ատում եմ սերը՝ մահի պես անգութ,
հավիտյան այրող, խոցող գաղտնաբար,
Այդ քաղցր թույնը, որով արբողը
ստրուկ է դառնում և կամ բռնակալ:

Ո՛վ սեր, բնության դու խոշտանգիչ կամք,
Նենգ ու դավադիր ոգի աննահանջ,
Դո՛ւ թոհուբոհի ընդերք մոլեգնած,
արյուն ցավատանջ, արյան մղձավանջ:

Ատում եմ կնոջ՝ տարերքը կրքի,
միշտ բեղմնավորող եղեռնը անսանձ,
Աղբյուրն անսպառ, որ կուտակում է
աշխարհի վրա տիղմը չարության:

Ատում եմ նորից սերն ու կնոջը,
իր համբույրները շողոմ ու դժնյա,
Փախչում եմ նրա ճահիճ-մահիճից
և անիծում եմ երկունքը նրա:

Երկունքը դաժան և հավերժական,
որ հեղեղում է վտառն իժերի,
Որոնք խայթում են, հոշոտում իրար,
աստղերն են պղծում
տոփանքով ժահրի:

Սրիկա է նա, ով հայր է լինում,
ով երանավետ ծոցից ոչնչի՝

Գոյության կոչում թշվառ հյուլեին
և գլխին վառում գեհենն այս կյանքի:

— Իմ հայրը իմ դեմ մեղանչեց,
սակայն՝ չմեղանչեցի ես ոչ ոքի դեմ[1],
Այս իմ կտակը թող գրվի շիրմիս,
եթե լուսնի տակ մի խորշ պիտ գտնեմ:

Այնքան ժամանակ, որ ծովը սլիտի
փարե Հեջազի ափերն զմրուխտյա,
Ես ետ չեմ դառնա կնոջ մոտ երբեք,
ես չեմ կարոտնա թովչանքին նրա:

Կրգգվեմ վայրի տատասկը դժնի
և կրհամբուրեմ փշերը նրա,
Գլուխս կդնեմ այրվող ժայռերին
և կլլամ նրանց ջերմ կրծքի վրա»:

Եվ քարավանը մեղմիկ կարկաչով
չափում էր ուղին ոլոր ու մոլոր,
Դեսի երազուն և կապույտ հեռուն
հոսում էր առաջ հանգիստ ու անդորր:

Ջանգակներն, ասես, հեկեկում էին
և ծորում հատ-հատ
հնչուն արցունքներ,
Քարավանն, ասես, լալիս էր անուշ,
ինչ որ Մահարին սիրել, լքել էր:

[1] Այս խոսքերը գրված են բանաստեղծի շիրիմի վրա:

Սիրո վերքերի, վշտոտ կարոտի
և երազական թախծանքի քնքուշ:

Եվ Աբու-Լալան խորհում էր մոայլ,
և նրա վիշտը անհունի նման,
Ինչպես իր ուղին, որ գալարվում է,
ձգվում է անծայր ու չունի վախճան:

Հյուսվելով անծիր ճանապարհի հետ՝
լուռ թախծում էր նա ցերեկ ու գիշեր,
Հայացքը հառած անհայտ աստղերին,
հոգու մեջ դառըն ու ցավոտ հուշեր:

Եվ ետ չէր նայում անցած ճամփեքին,
և չէր ափսոսում թողած-լքածին,
Ողջույն չէր վերցնում, ողջույն չէր տալիս
անցող ու դարձող քարավաններին:

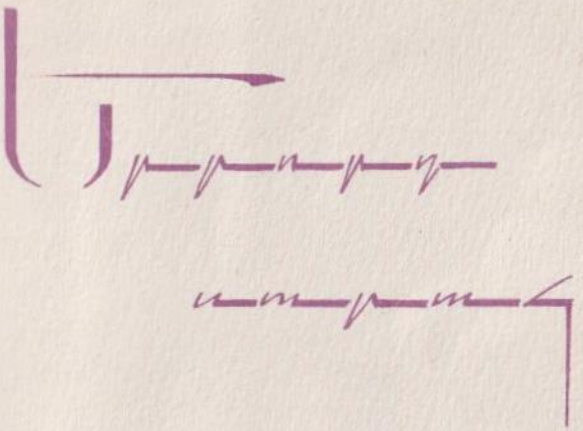

Եվ քարավանը Աբու-Լալայի,
աղբյուրի նման մեղմ կարկաչելով,
Հանգիստ, միաչափ քայլում էր առաջ
հեզ լուսնկայի շողերի միջով:

Եվ լուսինն, ինչպես ջեննեթի մատաղ
փերիի կուրծքը՝ չքնաղ, լուսավառ՝
Մերթ ամաչելով պահվում էր ամպում
և մերթ թրթռուն փայլում էր պայծառ:

Նիրհ էին մտել ծաղկունքը բուրյան՝
ադամանդներով, շքեղ գինդերով,
Ծիածանաթև հավքերը իրար
գուրգուրում էին քնքուշ մրմունջով:

Մեխակի բույրով հովն էր շշնջում
հեքիաթներն հազար ու մի գիշերվա,
Արմավն ու նոճին անուշ քնի մեջ՝
օրորվում էին ճամփեքի վրա:

Հովի զրույցին ունկն դնելով՝
Աբու Մահարին խոսում էր անձայն.—
— Աշխարհն էլ, ասես, մի հեքիաթ լինի՝
անսկիզբ, անվերջ, հրաշք դյութական:

Եվ ո՞վ է հյուսել հեքիաթն այս վսեմ,
հյուսել աստղերով, բյուր հրաշքներով:
Եվ ո՞վ է պատմում բյուր-բյուր ձևերով՝
անդուլ ու անխոնջ՝
այսպես թովչանքով:

Ազգեր են եկել, ազգեր գնացել
և չեն ըմբռնել իմաստը նրրա.
Բանաստեղծներն են հասկացել դույզն ինչ
և թոթովում են հնչյուններն անմահ:

Ոչ ոք չի լսել սկիզբը նրրա,
և չի լսելու վախճանը նրրա,
Ամեն հնչյունը դարեր է ապրում,
ամեն հնչյունին վերջ, սկիզբ չկա:

Բայց ամեն մի նոր ծնվածի համար
նորից է պատմվում
հեքիաթն այս շքեղ,
Նորից սկսվում և վերջանում է
ամեն մի մարդու կյանքի հետ մեկտեղ:

Կյանքը երազ է, աշխարհը՝ հեքիաթ,
ազգեր, սերունդներ—
անցնող քարավան,
Որ հեքիաթի մեջ, վառ երազի հետ,
չվում է անտես դեպի գերեզման:

Կույր ու գուլ մարդի՛կ, առանց երազի,
առանց լսելու հեքիաթն այս վսեմ,
Իրար կոկորդից պատառ եք հանում
և դարձնում աշխարհն՝
ահավոր ջեհենեմ:

Ձեր օրենքները— լուծ ու խարազան,
և անելք մի ցանց խոլական սարդի,
Եվ որոնց ժահրով թունավորում եք
երգը բլբուլի, անուրջը վարդի:

Եղկելի՛ մարդիկ, փոշի կըդառնան
ձեր վատ սրտերը, ձեր գործերը չար,
Եվ ժամանակի ձեռքը անտարբեր
կըսրբե-կավլե պիղծ հետքերը ձեր:

Եվ ուևայնաշունչ հողմը կըշաչե
ձեր ոսկորների քարերի վըրա,
Իսկ վայելելու դուք միշտ ապիկար՝
երազն այս չքնաղ,
հեքիաթն այս ոսկյա:—

Գոհար աստղերի քարավանները
թափառում էին երկնի ճամփեքով,
Եվ ղողանջում էր ողջ երկինքն անհուն՝
աստղերի պայծառ, անշեջ զընգոցով:

Եվ արար-աշխարհ լցված էր, դյութված
բյուր նվագներով հավերժ երկնային,
Եվ անուրջներում նա վերասլաց
լսում էր հոգով վսեմ երգերին:

— Գնա՛, քարավան, մեղմ հնչյուններդ
հյուսելով երկնի լույս-ղողանջի հետ,
Վիշտս տո՛ւր հովին, քայլի՛ր բնության
ծոցը մայրական, և մի՛ նայիր ետ:

Տա՛ր ինձ լուսազգեստ, օտար մի եզերք,
հեռու, հեռավոր, մենավոր ափեր.
Սուրբ մենակություն, դո՛ւ, իմ օազիս,
դո՛ւ, երազների աղբյուր զովաբեր:

Լռության երկինք, խոսիր դու ինձ հետ
աստղերիդ լեզվով և ամոքիր ինձ,
Գուրգուրիր հոգիս՝ աշխարհից խոցված,
մարդուց խայթըված վիրավոր հոգիս:

Իմ մեջ այրվում է մի անհագ կարոտ,
կարեկից մի սիրտ՝ լացող հավիտյան.
Եվ իմ հոգում կա մի չքնաղ երազ,
և՛ սուրբ արտասուք,
և՛ սեր անսահման:

Ոգիս ազատ է, ես չեմ հանդուրժում
իմ վրա իշխող ո՛չ մի զորության,
Ո՛չ օրենք, սահման, ո՛չ ճակատագիր,
ո՛չ չար ու բարի, և ո՛չ դատաստան:

Իմ գլխի վերև չպետք է լինի
ո՛չ մի հովանի, ո՛չ մի իրավունք,
Եվ իմ կամքից դուրս ամեն ինչ բանտ է,
և՛ ստրկացում, և՛ բռնադատում:

Ես կուզեմ լինել անսահման ազատ,
անպարտք, անիշխան, այլև անաստված,
Հոգիս տենչում է միայն, միմիայն՝
մեծ ազատության՝
անհուն, անտարած:—

Եվ քարավանը հյուսվում էր առաջ,
և նըրա վերև շողում էին վառ
Մանկան ժպիտով աստղերը ազատ,
այն հավերժափայլ աչքերը գոհար:

Եվ կանչում էին նրան կաթոգին
լույս թարթումները ոսկի աստղերի,
Եվ հոգին լցնում վսեմ ղողանջով
երկնքի հազար բյուրեղ զանգերի:

Վճիտ գիշերին դյութական ցոլքով
փայլում էր ուղին փիրուզյա հեռվում,
Եվ քարավանը՝ օրոր ու շորոր,
քայլում է անդորր փիրուզյա հեռուն...

Գիշերն ահարկու՝ և՛ սև, և՛ հսկա,
մի չղջիկի պես թևերը փռեց,
Անծիր թևերը իջան, ծածկեցին
քարավանն, ուղին և դաշտերն անափ:

Եվ հորիզոնից մինչև հորիզոն
երկինքը լցվեց մոայլ ամպերով.
Չէին շողշողում լուսինն ու աստղեր.
խավարն՝ ասես թե՝ պատած խավարով:

Եվ հողմերն ահեղ՝ նժույգների պես՝
սանձարձակ, վայրի արշավում էին,
Հորձանքներ տալով, և հողն ու փոշին
այրված դաշտերից խառնում ամպերին:

Ե՛վ մահասարսուռ շառաչում էին,
և՛ աղաղակում հազար ձայներով,
Ասես, վիրավոր գազաններ էին,
մռնչում-ոռնում հողմի բերանով:

Նեղ ձորերի մեջ գալարվում էին
և արմավենու անտառներում կույս
Հեծեծում էին հողմերը տխուր,
որպես թե՝ մի սիրտ
լաց լիներ անհույս:

— Գնա՛, քարավա՛ն, հողմերի դիմաց
աննկուն քայլիր աշխարհի եզրը.—
Այսպես էր խոսում իր սրտի խորքում
Աբու-Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

«Շաչեցե՛ք գլխիս, ամեհի հողմեր,
դո՛ւք, մրրիկնե՛ր, պայթեցե՛ք գլխիս,
Ես բաց ճակատով ձեր դեմն եմ կանգնած,
ես վախեցող չեմ,
զարկեցե՛ք ճակտիս:

Ես ետ չեմ դառնա ժանտ քաղաքները,
ուր բազմաժխոր կրքերն են եռում,
Ոստաններն արյան, ուր մարդը դաժան
իր նմաններին է միշտ պատառում:

Ի՛մ անտուն գլուխ, տուն չես դառնա դու,
ինքդ մարեցիր երգըդ հայրենի,

Վա՛յ նրան, ով որ տուն ու տեղ ունի,
կապված է շան պես
իրեն տան շեմին:

Արշավե՛ք, հողմեր, իմ հոր տան վերա,
քանդե՛ք, ավերե՛ք հիմերը նրա,
Եվ փոշին ցրե՛ք մեծ աշխարհով մեկ,—
անծայր ուղին է իմ տունը հիմա:

Մենակությունն է իմ սերը հիմա,
երկինքն աստղաբիբ —
վրանս հայրական,
Եվ քարավանն է ընկերս հիմա,
և իմ հանգիստը՝ ուղիս անկայան:

Դո՛ւ, կախարդ ուղի, հավիտյան անհայտ,
հավիտյան դյութող
իմ նոր հայրենիք,
Տա՛ր ինձ, իմ սիրտը՝ հավիտյան լացող՝
այնտեղ, ուր բնավ չեն եղել մարդիկ:

Մարդկանց մոտ պետք է աչալուրջ լինես,
միշտ ոտքի վրա և սուրը՝ ձեռիդ,
Որ քեզ չլկեն, քեզ չհոշոտեն
թե՛ բարեկամդ և թե՛ թշնամիդ:

Բարեկամներից հեռու տա՛ր դու ինձ,
որոնք անկշտում մժղուկների պես

Հետևում են քեզ, երբ արյուն ունես,
իսկ երբ ցամաքես՝ կմոռանան քեզ:

Իմ խոր վերքերը ո՞վ կնյութեր ինձ,
թե չլինեին ընկեր, բարեկամ,
Որոնք համբույրով սիրտս բացեցին,
որոնք համբույրով
խայթեցին նրան:

Բյուր կեղծիք ունի իր ակունքի մեջ
համբույրը մարդկանց,
համբույրն ընկերի,
Որով որսում է գաղտնիքը սրտիդ
և դարձնում է քեզ հավիտյան գերի:

Ի՞նչ է ընկերը և բարեկամը՝
նենգ ու դրուժան, չարակամ ու վատ:
Իմ հոգում մեռավ սիրո մի երկինք,
մի վառ արեգակ,
և՛ սեր, և՛ հավատ:

Բարեկամն ի՞նչ է — լավիդ նախանձող,
քայլիդ խուզարկու,
բամբասող, ագահ.
Ծանոթ շները չեն հաչում վրադ,
ծանոթ մարդիկ են հաչում քո վրա:—

Հողմերն անհեթեթ ջիհների նման՝
Աբու-Լալայի խոժոռուն դեմքին

Քրքջում էին, ծափ տալիս, ծաղրում
և ապարոշից քաշքշում ուժգին:

Եվ քղանցքներից կախ էին ընկնում,
և աչքերի մեջ Աբու-Լալայի
Շաղ էին տալիս բուռերով փոշի
և կտրում թելը նրա խոհերի:

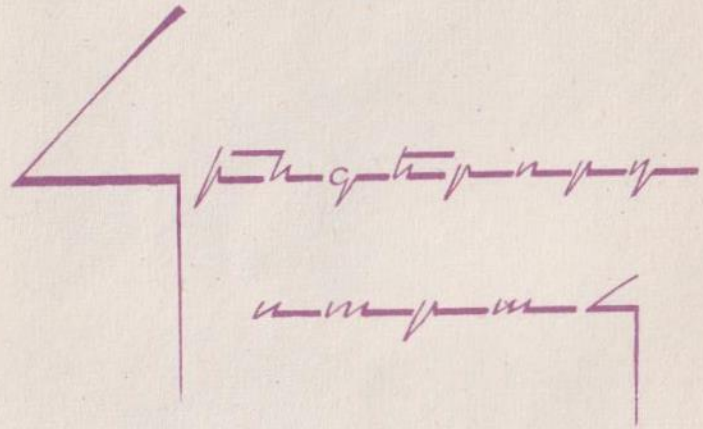

Եվ քարավանը ճեղքելով վստահ
մըրրկապարը վայրագ ջիհների,
Անշեղ ու անվախ ձգվում էր առաջ՝
ղողանջյուններով հուզված զանգերի:

— Ի՞նչ է ընկերը...— կրկնում էր անդուլ
զայրացած սրտում Աբու Մահարին.—
Ծոցիդ մեջ սև օձ, մահիճդ պղծող...
Թռի՛ր, քարավա՛ն, ընկեր մտերիմ:

Եվ ուր որ կերթաս, այնտեղից նորեն
գնա ու գնա, առանց հանգրվան,
Իմ բարի ճամփա, տար ինձ, կորցրու,
չքվիմ, տանջանքս մարդիկ չիմանան:

Եվ ի՞նչ ենք թողել, ի՞նչ կա մեր ետև,
որ մեզ պատրանքով ետ կանչե նորից.
Փա՞ռք, գա՞նձ, օրենքնե՞ր և իշխանությո՞ւն...
Թռի՛ր, հեռացիր բոլոր-բոլորից:

Եվ ի՞նչ է փառքը.— այսօր քեզ մարդիկ
եղջյուրներից վեր կըբարձրացնեն,
Վաղը նույն մարդիկ սմբակների տակ
ճմլելու համար քեզ վայր կընետեն:

Ի՞նչ է պատիվը, հարգանքը մարդկանց,
— սոսկ ոսկուց— վախից
հարգ են մատուցում,
Իսկ երբ սայթաքես, մուճակիդ փոշին
մեծ մարդ է դառնում և քեզ հարվածում:

Եվ ի՞նչ է գանձը, որով հիմարը
տիրում է մարդկանց,
և՛ հանճար, և՛ սեր,—
Բյուրավորների քամված արյունը,
մեռելների միս, որբի արցունքներ:

Ի՞նչ է ամբոխը— մեծ հիմարն է նա,
ոգին հալածող և տարրը չարի,
Բռնության խարիսխ, և՛ սուր երկսայրի,
և՛ զայրույթի մեջ գազան վիթխարի:

Ի՞նչ է համայնքը— թշնամու բանակ,
և անհատն այնտեղ անշղթա գերի,
Ե՞րբ է հանդուրժել հոգու թռիչքին
և սլացումին վսեմ մտքերի:

Նողկալի համայնք, հեղձուցիչ օդակ,
քո լավն ու վատը— ահեղ խարազան,
Մի անհուն մկրատ բոլորին խուզող՝
միահավասար և միանման:

Ատում եմ, ավաղ, և՛ հայրենիքը—
պերճ արոտավայր հարուստների ցոփ,
Որի հողն արնոտ՝ անդուլ հերկողը
չոր քար է կրծում իր հացի հանդեպ:

Ի՞նչ է օրենքը, մարդկանցից օրհնած,
բիրտ ուժեղների այդ սուրը դաժան,
Անզորի գլխին կախված հավիտյան,
խեղճին խողխողող,
հզորին պաշտպան:

Ե՛վ իրավունքը, և՛ օրենքները
բոլոր զայրույթով ատում եմ, ատում,
Գարշ իրավունքով բռնաբարում են
և գարշ օրենքով լլկում ու մորթում:

Յոթն անգամ ահա ատում եմ, ատում
իշխանությունը — սերունդներ լափող,
Անհագ վաշխառու, անկուշտ ձրիակեր,
պատերազմների հավերժ հերյուրող:

Անցած դարերի, գալիք դարերի
մեծ դահիճն է նա և մեծն ավազակ,
Իր անցած ուղին՝ ոճիր ու նախճիր,
սարսափներ վիժող, ոխակալ ոհմակ:

Նա հրեշի պես կրծքիս է նստել,
բռունցքն է ահեղ սեղմել ճակատիս,
Եվ ամեն քայլիս շղթա է զարկել,
փականք է դրել լեզվիս ու մտքիս:

Նա փշրում է միշտ մեր ուսերը վար,
ամենուր հասնում, ճզմում է մարդուն,
Եվ իրավունքի դաժան անունով
բյուր կառափներից
բուրգեր է կերտում:

Եվ ամեն ինչ է իշխանությունը—
իրավունք, օրենք և արդարություն.
Նա ինքն է խիղճը և չարն ու բարին,
իսկ դու՝ գերեզման, դու՝ ոչնչություն:

Եվ ցզովում եմ իշխանությունը՝
հազարաճիրան մոլի բորենին.
Իր ամեն քայլը՝ արյունի հնձան,
ուր տրորում է ծերին, մանուկին:

Ապիկա՛ր մարդիկ, ստրուկ ու վախկոտ,
ո՞վ տվեց սուրը նմանիդ ձեռին,
Ո՞վ տվեց նրան վրեժի իրավունք
իշխել, խողխողել իր նմաններին:

Տա՛ր ինձ, քարավան, իժերին հանձնիր,
թաղիր հեգ սիրտս ավազների տակ,
Տա՛ր ինձ, ազատիր իշխանությունից,
ազատիր ընդրա հովանուց վայրագ:—

Խոլ կայծակները հրեղեն սրով
ծվատում էին վաշտերն ամպերի
Եվ արշավասույր՝ փշրվում էին
ճերմակ բաշերին հեռու լեռների:

Եվ մրրիկները մռնչում էին,
արմավն ու նոճին շաչում, շառաչում.
Եվ քարավանը կամուրջ քանդելով
և քառատրոփ վազում էր, թռչում:

Վազում էր, թռչում, զրը՛նգ, հա զրը՛նգ,
փոշու ամպերով ծածկելով ճամփեն,
Ասես, փախչում էր չար իշխանության
քինոտ բռունցքից, որ չհասնի իրեն:

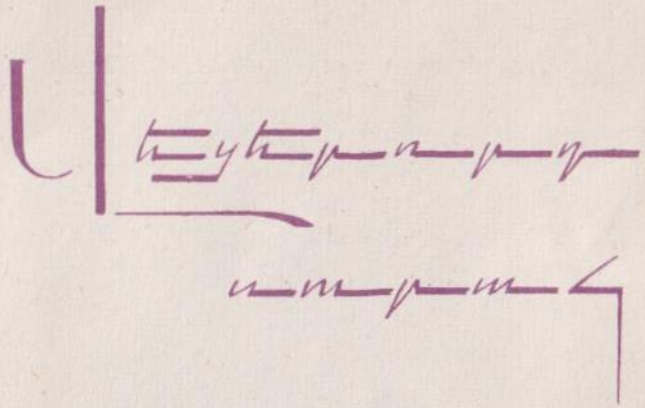

Եվ միջօրեի բարկ արևի տակ
խիստ բուրում էին նարճիս ու ծոթոր,
Եվ քարավանը փոշու մեջ կորած՝
քայլում էր դանդաղ,
հոգնած, քրտնաթոր:

— Թռի՛ր, քարավան, խորշակ ու մրրիկ
ճեղքելով մտիր ավազի ծոցը.—
Այսպես էր խոսում զայրացած սրտում
Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

— Թող անապատի քոց հողմն իմ դեմ գա,
ավազի վրայից հետքերս ջնջե,

Որ մարդը երբեք տեղս չգտնի,
իմ շնչած օդը մարդը չըշնչե:

Տեսնում եմ ահա շեկ առյուծներին՝
դեղին շեղջերից աչքիս են նայում,
Տեսնում եմ նրանց, որոնց ոսկեղեն
բաշերից հողմը կայծեր է պոկում:

Արի՛ք, կանչում եմ, ես փախչողը չեմ,
արի՛ք, լափեցե՛ք սիրտս վիրավոր,
Ես ետ չեմ դառնա մարդու մոտ երբեք,
դուռը չեմ բախի
մարդու նենգավոր:

Մարդիկ ի՞նչ են որ... դիմակված դևեր,
ժանիքներ ունեն, անտես ճիրաններ,
Սմբակներ ունեն և որոճող են,
և նրանց լեզուն՝ թունավոր սուսեր:

Եվ ո՞վ են մարդիկ... աղվեսների հոտ,
եսամոլ անհուն, ուրացող, մատնիչ.
Անկումիդ ուրախ, արյուններ լակող,
գազան մանկասպան,
և դահի՛ճ, դահի՛ճ:

Աղքատության մեջ՝ քծնի, վաճառվող,
թշվառության մեջ՝
վախկոտ, դավաճան,

Հարստության մեջ՝ լկտի չարախիճդ,
և՛ վրիժառու, և՛ ամբարտավան:

Ջոհվում է լավը վատերի համար,
և վատն ու չարը լլկում են, տանջում
Մի բուռ լավերին այս վատ աշխարհում,
և կյանքի արտում որոմն է աճում:

Նզովում եմ ձեզ, հեռավո՛ր մարդիկ,
ձեր չարն ու բարին,
կրոնները ձեր,
Որոնք միմիայն շղթա են կռում
և ստրկության կոփում զնդաններ:

Ապիրատ աշխարհ, ուր հզոր ոսկին
դարձնում է գողին
ազնիվ, բարեհույս,
Ապուշին՝ հանճար, վախկոտին՝ կտրիճ,
տգեղին՝ չքնաղ և պոռնիկին՝ կույս:

Մարդկային աշխարհ, արյան բաղանիք,
ուր թույլն՝ հանցավոր
և հզորն՝ արդար,
Ուր մարդը տխեղծ՝ ինչ որ անում է
այս գարշ աշխարհում՝
սոսկ նյութի համար:

Սոսկ շահի համար, շահին միշտ գերի,
աստվածացնող թաթը եղեռնի,

Ահա մարդը միշտ — պատկերն աստծու,
սակայն իրապես վիժվածք շեյթանի:

Համրելով մեկ-մեկ անթիվ քայլերը
իմ քարավանի, իմ անծայր ճամփու,
Անթիվ քայլերը չեն հասնում չափին
մի օրում գործած հանցանքին մարդու:

Ասում եմ ահա և՛ արևելքին,
հյուսիս, հարավին, և՛ արևմուտքին,
Որոնց հողմերը իրար հետ ներհակ՝
լսում են մեկտեղ իմ արդար խոսքին:

Տարե՛ք, տարփողե՛ք խոսքս հրեղեն,
որ ծովերից ծով աշխարհներ լսեն,
Թե ավելի վատ, ավելի զազիր՝
քան մարդը դաժան—
այդ մարդն է նորեն:

Այնքան ժամանակ, որքան աստղերը
անշեջ թարթում են
լուռ անապատին,
Եվ գալարվում են շեղջերն ավազի,
շչում ու ճչում նման օձերին—

Փախի՛ր, քարավան, այդ պոռնկության
լպիրշ ու արբշիռ
ցոփ խնջույքներից,
Կեղծի, կեղեքման հրապարակներից
և վաճառքի պիղծ շուկաներից:

Համայնքից փախի՛ր, փախի՛ր վրեժից,
մարդկանց արյունոտ արդարությունից,
Փախի՛ր կնոջից, սիրուց, ընկերից,
շնչահեղձ փախի՛ր մարդու ստվերից:

Գնա՛, քարավան, ներքաններիդ տակ
տրորիր, կոխիր օրենք, իրավունք,
Եվ ուղիներիդ փոշիով ծածկիր
թե՛ չարն ու բարին,
թե՛ իշխանություն:

Եվ թող հոշոտեն ինձ վագր ու առյուծ,
բոցոտ հողմերը շաչեն ինձ վրա,—
Եվ այսպես, մինչև օրերիս վերջը,
քարավանս անդարձ,
գնա՛ ու գնա՛...—

Իրենց աղեղի պարանոցները՝
ուղտերը լարած նետերի նման,
Զիլ վազում էին, իրենց հետքից
թողնելով փոշու անծայր քարավան:

Զիլ վազում էին խանձված դաշտերով
դեպի անհայտը, դեպի հեռաստան,
Սքողում էին հողի թուխպերով
անծիր դաշտերը, ավան ու ոստան:

Կարծես՝ վախեցած փախչում էր արագ՝
առանց հանգրվան, Աբու Մահարին,

Կարծես՝ օրենքը, կինն ու համայնքը
նրան կրընկոխ հետևում էին:

Եվ քարավանը զրընգ, սրընթաց,
առանց նայելու անցնում էր անդարձ
Բուրգերի տակով մեծ քաղաքների՝
հացի ու կրքի ժխորով լցված:

Վազում էր հապճեպ՝ անգիտության մեջ
դարեր քարացած գյուղերի մոտով,
Վազում էր, սուզվում հեռուների մեջ՝
ոսկեհոս աստղի անզուսպ կարոտով:

Քարավանն հեստոտ օրեր-գիշերներ
լափում էր ուղին ոլոր ու մոլոր,
Եվ խռով հոգով Աբու Մահարին
խորհում էր ցասկոտ՝
ճակատը խոլոր:

Խոլ քարավանը նրա խոհերի,
բազեների պես
ծեծկված մրրկով,
Սլանում էին՝ խոիվ ու ցրիվ՝
մի լույս-հանգրվան
գտնելու հևքով:

Եվ լալիս էր նա առանց արցունքի,
և նրա վիշտը նման անհունի,

Ինչպես իր ուղին, որ գալարվում է՝
անծայր օձի պես,
և վախճան չունի:

Եվ ետ չէր նայում անցած ճամփեքին
և չէր ափսոսում թողած, անցածին.
Ողջույն չէր վերցնում, ողջույն չէր տալիս
եկող ու անցնող քարավաններին:

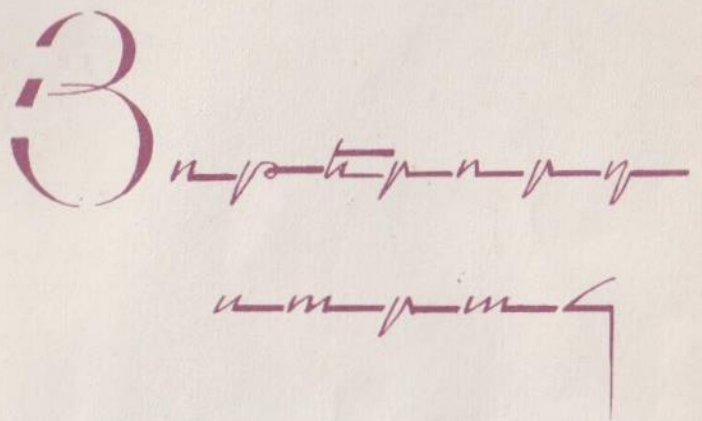

Եվ քարավանը Աբու-Լալայի
Արաբստանի մեծ անապատի
Դարբասների մոտ ծունկ իջավ հոգնած...

Հորիզոնները հրդեհվում էին
իրենց ամայի, ազատ ափերում,
Մութն հավաքում էր քղանցքը թավշյա,
բոցերով բոսոր երկինքն էր ծփում:

Եվ Աբու-Լալան նստեց մենավոր՝
հակինթյա ժայռին գլուխը հենած,
Հայացքը սուզած դյութական հեռուն
և հաշտ ու պայծառ, հոգին անդորրած:

— Ո՜հ, ի՜նչ ազատ եմ, անպարփակ ազատ,
մի՞թե կարող է այս մեծ սահարան
Պարուրել, գրկել իր ծիրերի մեջ
ազատությունըս՝ անհուն, անսահման:

Ո՜չ մի մարդկային աչք ինձ չի տեսնի,
չի հասնի ո՜չ մի մարդկային բազուկ.
Ո՜վ ազատություն, դու դրախտային
չքնաղ վարդերի լուսեղեն բուրմունք:

Քո պերճ վարդերով դո՜ւ պսակիր ինձ,
վառի՜ր իմ հոգում ջահերդ հուրհրան.
Ո՜վ ազատություն, դու դրախտային
լույս-բլբուլների անմահ Ալ-Կորան:

Չքնաղ առապար, դու իմաստության
ոսկեղեն աշխարհ, հազար ողջույն քեզ,
Անարատ բադիե, ուր մարդը մարդուն
չի լլկել բնավ, հար օրհնյալ լինես:

Տարածվի՜ր անծիր, փռի՜ր ավազիդ
դեղին ծովերը ազգերի վրա,
Ծածկիր ողջ մարդկանց, քյոշք ու խրճիթներ,
գյուղ ու շահաստան, շուկա ու կլա:

Վիշապ հողմիդ հետ ազատությունը
թող գահակալե աշխարհը հանուր,
Եվ ոսկեվառե վսեմ արևը՝
ազատությունը աշխարհասփյուռ»:

Հազար ու հազար հրաշալիքներով
և հրաբորբոք հրապույրներով
Շեմս-արևն ելավ՝ շքեղ, լուսավառ,
վարդի, սնդուսի բյուր պարույրներով:

Եվ վեհ արևի ջահերի ներքո
փռվեց, ծավալվեց ծիրն անապատի,
Վառ-վառ հուրհրաց, ինչպես տիտանյան
հսկա առյուծի ոսկեփառ մորթի:

— Սալա՛մ քեզ, արև՛, շլուքըր բյուրաբյուր,
դու աստծուց հզոր, դու կյանքի աղբյուր,
Դու, իմ անմահ մայր, մայրական դու գիրկ,
դու միակ բարի, դու միակ սուրբ, սուրբ:

Տիեզերական դու բաժակ անհուն՝
ոսկի արբեցման և երանության,
Դու հրճվանքի, հրապույրների
հրեղեն գինու դու անհուն օվկիան:

Տիեզերական հազարահանդես
դու մեծ խրախճանք, բարի՛ արեգակ,
Ահա իմ հոգին — մի ծարավ բողբոջ,
Թափի՛ր նրա մեջ գինիդ անապակ:

Քո երջանկությամբ, քո իմաստությամբ,
քո հավերժությամբ հարբեցրո՛ւ ինձ,
Տո՛ւր ինձ անցյալի անզարթ մոռացում,
լույս անուրջներում քո բուրումնալից:

Հարբեցրո՛ւ ինձ, հարբեցրո՛ւ ինձ,
քո անմահ գինով հարբեցրո՛ւ ինձ,
Մոռանամ մարդուն, սուտն ու մռայլը,
մոռանամ հավերժ չարիքն ու թախիծ:

Քո վսեմությամբ հարբեցրո՛ւ ինձ,
հարբեցրո՛ւ ինձ լույս հիացքներով,
Խավարների դեմ անհաղթ ախոյան,
գարունների մայր, ուրախության ծով:

Դու միակ բարի, դու միակ իմ սեր,
դու միայն սո՛ւրբ, սո՛ւրբ,
մայրակա՛ն դու գիրկ,
Դու հավետ գթոտ, մահը խորտակող,
դու գերահրաշ, միակ գեղեցիկ:

Ես սիրում եմ քեզ, ես սիրում եմ քեզ,
հրակոծ սիրով կիզիր, խոցիր ինձ,
Եվ ոսկեճաճանչ վարսերդ շքեղ
փռիր ինձ վրա և գուրգուրիր ինձ:

Եվ արյունոտիր իմ շրթունքները
համբույրիդ խայթով քո հրդեհակեզ,
Երջանկասփյուռ քո լույս-գիրկը բաց,
ես սիրաբորբոք թռչում եմ դեպ քեզ:

Եվ թող խլանան իմ ականջները՝
աղմուկն աշխարհի չլսեմ հավետ,
Հավետ կուրանամ աշխարհի համար,
մարդկանց տեսնելու այլ չնայեմ ետ:

Դեպի արևը դարեր ու դարեր
թռի՛ր, սլացի՛ր, ազնիվ քարավան,
Նրա լուսեղեն, բոցեղեն գրկում,
որ արևանամ և հավերժանամ:

Ո՛հ, իմ մայր արև, քո ոսկեփրփուր
ծիրանիդ շքեղ ձգի՛ր ուսերիս,
Որ ես հաղթական, լույս փառքերիդ մեջ
սրարբած սուրամ դեպի, դեպի քեզ:

Դու աստծուց հզոր, դու միակ իմ սեր,
դու միակ իմ մայր, մայրական դու գիրկ,
Դու միայն բարի, դու միայն սո՛ւրբ, սո՛ւրբ,
դու գերահրաշ, միակ գեղեցիկ...

Եվ ուղտերն, իբրև ոսկի մակույկներ,
հուր ալիքները ծով-անապատում
Ճեղքելով արագ սլանում էին
դեպի բոցավառ, լուսավառ հեռուն:

Եվ ոչ մի սամում հրաշունչ թևով
չէր կարող հասնել նրանց արշավին,
Նրանց թռիչքին չէր կարող հասնել
սլացքը նետի վայրի բեդվինի:

Վուհադիներից զով սյուքն էր բերում
վառ քասիդները այրող կարոտի,
Դայլայլում էին կաթնաղբյուրները
երազներն իրենց կուսական սրտի:

Եվ հեքիաթների լույս փերիները
մայր-արմավենու քնքուշ սոսյունով
Համբույր ու ողջույն ուղարկում էին
և կանչում նրան գաղտնի խոստումով:

Բայց Աբու-Լալան չէր ուզում լսել
սիրո ողջույնին, գողտրիկ սոսավին,
Թռչում էր անհագ՝ դեպի արևը,
և ինքն էլ պայծառ՝ նման արևին:

Իսկ սերաբները նոր տեսիլներով
բյուր պատրանքների, հրապույրների՝
Թոցնում էին կախարդված հոգին
ոսկի թևերով լույս-անուրջների:

Ուղտերը արձակ պարուսաններով
հուժկու, մոլեգին, այնպես խոլաբար
Սլանում էին, ճախր էին առնում
հրեղեն թափով, խենթ ու խելագար:

Եվ արեգական վառ ցնցուղի տակ
բոցկլտում էին ուղտերը զվարթ,
Եվ բարձրաղողանջ կայլակում էին
զանգակներն ազատ,
ցնծուն, լուսազարդ:

Աբու Մահարին արծվի նման
աչքերն անքթիթ՝ արևին հառած,
Թռչում էր աննինջ, հոգին լուսարբաք
և երանության ջահերով վառված:

Նրա ետևում լոկ անապատն էր
փռված հոլանի՝ լույսերի ծոցում,
Իսկ գլխի վերև արևն էր նազում
շափյուղյա վարսերն անծիր տարածուն:

Եվ ոսկեփրփուր ծիրանին ուսին
Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը,
Թռչում էր անդուլ՝ հաղթական ու վեհ,
դեպի արևը, անմահ արևը...

1909, Ղափարապատ

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

Աբու-Լալա Մահարի

Պ ո ե մ

Դպրոցական բարձր տարիքի համար

АВЕТИК ИСААКЯН

Абу-Лала Маари

Для старшего школьного возраста

(На армянском языке)

Издательство «Советакан грох»
Ереван, 1984

Խմբագիր՝ Ս. Ա. Վարդանյան
Նկարիչ՝ Հ. Ա. Մամյան
Գեղ. խմբագիր՝ Ս. Գ. Սաֆյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ս. Մ. Սիմոնյան
Վերստուգող սրբագրիչ՝ Ս. Ա. Վարդանյան

ИБ 4756

Հանձնված է շարվածքի 27. 03. 84 թ.: Ստորագրված է տպագրության 19. 09. 84 թ.: Ֆորմատ 60×84 1/16: Թուղթ օֆսեթ: Տառատեսակը «Եղեգնագիր լարային»: Տպագրությունը օֆսեթ: 4,18 պայմ. տպ. մամ., 12,76 պայմ. ներկ. թերթ, 3.15 հրատ. մամ.: Տպաքանակը 30 000: Պատվեր 695: Գինը 30 կոպ.:

«Սովետական գրող» հրատարակչություն, Երևան—9. Տերյան 91:

Издательство «Советакан грох», Ереван-9, ул. Теряна. 91

ՀՍՍՀ հրատարակչությունների, պոլիգրաֆիայի և գրքի առևտրի գործերի պետական կոմիտեի Հակոբ Մեղապարտի անվան պոլիգրաֆկոմբինատ. Երևան—9. Տերյան 91:

Полиграфкомбинат им. Акопа Мегапарта Госкомитета по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Арм. ССР, Ереван-9, ул. Теряна. 91.